

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Т. В. Маматова ^a, О. І. Черниш ^b

^a Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президенті України,
вул. Гоголя, 29, м. Дніпропетровськ, Україна, 49044.

^b Донецький державний університет управління,
вул. Челюскінцев, 163, м. Донецьк, Україна, 83000.

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Отримана 18 квітня 2013, прийнята 27 вересня 2013.

Анотація. У статті обґрунтовано роль соціального розвитку у забезпеченні розвитку економіки держави. Визначені ключові фактори соціального розвитку держави. Надано статистичні дані щодо основних показників соціального розвитку України (2012 рік у порівнянні з 2002 роком). Визначено проблеми, що супроводжують соціальний розвиток держави на сьогодні. Здійснено огляд основних напрямів удосконалення соціального розвитку в Україні. Зроблено висновки щодо напрямків удосконалення соціального розвитку держави. Виявлено, що технології, необхідні для забезпечення соціального розвитку держави, повинні базуватись на принципі національної солідарності та передбачати посилення державних гарантій соціального захисту.

Ключові слова: соціальний розвиток, державна соціальна політика, соціальна держава, соціальна сфера.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА

Т. В. Маматова ^a, Е. И. Черныш ^b

^a Днепропетровский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины,
ул. Гоголя, 29, г. Днепропетровск, Украина, 49044.

^b Донецкий государственный университет управления,
ул. Челюскинцев, 163, г. Донецк, Украина, 83000.

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Получена 18 апреля 2013, принята 27 сентября 2013.

Аннотация. В статье обоснована роль социального развития в обеспечении развития экономики государства. Определены ключевые факторы социального развития государства. Даны статистические данные по основным показателям социального развития Украины (2012 год в сравнении с 2002 годом). Определены проблемы, которые сопровождают социальное развитие государства в настоящее время. Осуществлен обзор основных направлений усовершенствования социального развития в Украине. Сделаны выводы о направлениях усовершенствования социального развития государства. Вывявлено, что технологии, необходимые для обеспечения социального развития государства, должны быть основаны на принципе национальной солидарности и предполагать усиление государственных гарантий социальной защиты.

Ключевые слова: социальное развитие, государственная социальная политика, социальное государство, социальная сфера.

MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING THE SOCIAL DEVELOPMENT OF THE STATE

Tatiana Mamatova ^a, Helena Chernysh ^b

^a *Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration
of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine,
29, Gogol Str., Dnipropetrovsk, Ukraine, 49044.*

^b *Donetsk State University of Management,
163, Cheliuskintsev Str., Donetsk, Donetsk Region, Ukraine, 83000.
E-mail: manage_nasa@mail.ru*

Received 18 April 2013, accepted 27 September 2013.

Abstract. In the article the role of social development in supporting the development of economy. Identification of the key factors of social development of the state. Given the statistics key indicators of social development of Ukraine (2012 compared with 2002). Identified problems accompanying social development of the state at the present time. The overview of the basic directions of perfection of social development in Ukraine. Conclusions regarding the directions of the improvement of social development of the state. It is revealed that the technologies necessary to ensure the social development of the state, should be based on the principle of national solidarity and involve the strengthening of the state guarantees of social protection.

Keywords: social development, social policy, social state, social sphere.

Вступ

Соціальний розвиток виконує регулювальну й стимулювальну роль у забезпеченні розвитку економіки й створенні умов для ефективного функціонування системи соціального захисту, який стає вже не «актом благодійництва», а способом посилити економічну активність працездатних верств для забезпечення гідного життя всього суспільства.

Соціальний розвиток є запорукою сталого розвитку економіки. Зростання ВВП та інших макроекономічних показників не мають прямого впливу на життя людини. З метою уникнення економічної стагнації необхідно надавати пріоритет соціальному розвитку населення над економічним зростом держави. Головними елементами підвищення продуктивності економіки є заходи соціального розвитку, що завдяки підтримці розвитку працюючого населення є дієвими механізмами сталого економічного розвитку.

Актуальними питаннями у системі державного управління є визначення напрямів удосконалення соціального розвитку держави, передбачених державними програмами та реформами, які сприятимуть розвитку економіки та підвищенню рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасна наука має багато напрацювань з даної проблематики, питанням соціального розвитку та державного управління соціальними процесами присвячено праці таких українських та зарубіжних науковців: О. Амоші, С. Бакуменка, А. Дегтяря, М. Долішнього, В. Гейця, Г. Губерної, В. Дорофійенка, О. Новікової, С. Поважного, В. Гончарова, О. Крюкова, Л. Ерхарда, Дж. М. Кейнса, А. Маршалла, А. Сміта, Т. Веблена та ін.

Науковцями створено значне науково-теоретичне підґрунтя стосовно вирішення питань, присвячених даній проблематиці, проте кількість, складність і терміновість проблем соціальної сфери, які потребують розв'язання і дієвої участі держави, зростає. Їх розв'язання є нагальною необхідністю для сучасної України, і саме тому вони задали стрижневі, магістральні напрями державної політики, що сформульовані в соціальних ініціативах Президента України та оприлюднені 07 березня 2012 р. на розширеному засіданні Кабінету Міністрів [3].

Основна частина

Протягом років незалежності соціальна політика України так і не сформувалася як цілісна,

комплексна стратегія; вона фактично підмінені нагромадженням різноманітних видів слабо обґрунтованих і не підкріплених можливостями бюджетного фінансування виплат, пільг, субсидій тощо. Економічні реформи призвели до глобального перерозподілу національного багатства й доходів населення, а безсистемні соціальні заходи не мали відчутного ефекту та істотно не вплинули на масштаби бідності в Україні. Навпаки, виникли глибокі деформації механізму державного регулювання процесів перерозподілу коштів між багатими і бідними, відбулася поляризація суспільства (коефіцієнт Джині дорівнює 27,3), яке розкололося на дві нерівних частини: в одній – численні групи, охоплені бідністю (83,6 % незаможних, бідних і злиденних), в іншій – невеликий соціальний прошарок (0,05 % населення), який володіє надбагатствами. Також зберігається 16,35 % осіб, які є умовно забезпеченими та багатими, але вони також перебувають у ситуації постійної непевності: можливості підвищення добробуту обмежені, а ймовірність збідніння цілком реальна за умов виникнення соціального ризику (хвороба, народження дитини, втрата працездатності тощо).

Реалізація нової моделі економічного зростання неможлива без посилення уваги держави до питань соціального розвитку та коригування соціальної політики. Ключове завдання – створення передумов для формування середовища, що сприяє особистісному і професійному розвитку людини. Для цього буде потрібно подолати існуючу фрагментарність соціальної політики, надати їй комплексність у поєднанні з реальним переходом на інноваційний соціально-орієнтований тип економічного розвитку.

Державну соціальну політику можна визначити як певну орієнтацію держави та систему заходів з оптимізації *соціального розвитку* суспільства, відносин між соціальними та іншими групами, створення умов для задоволення життєвих потреб їхніх представників. До того ж, соціальна політика є одним з найважливіших напрямів державного регулювання економіки і частиною внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту і всебічного розвитку громадян і суспільства загалом.

Судячи із статистичних даних, у 2012 році показник середньої очікуваної тривалості життя склав: для чоловіків – 66,11 років (що на 3,47 років більше, ніж у 2002 році), для жінок – 76,02 роки (що на 1,98 роки більше, ніж у 2002 році). Загальний показник тривалості життя у 2012 році склав 71,15 років, що на 2,91 рік більше, ніж у 2002 році. За останні 10 років можна відмітити, що показник середньої очікуваної тривалості життя населення був досить стабільним та коливався в межах 68,24–71,15 років [1].

Якщо в соціальній політиці України не відбудеться кардинальних змін щодо зменшення смертності населення, то за прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України очікуваний показник тривалості життя населення складатиме у 2050 році 71,5 років для чоловіків та 79,5 років для жінок, що в цілому значно менше за аналогічні показники розвинутих країн [6].

Другий ключовий фактор соціального розвитку – рівень добробуту населення, який має безліч вимірів. Офіційні дані статистики свідчать про стійку позитивну динаміку показників. Так, показник безробітного населення у віці 15–17 років у 2012 році склав 1657,2 особи (у 2002 році цей показник складав 2140,7 осіб); показник середнього розміру призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, складає у 2013 році 1470,7 грн. (у 2002 році цей показник складав 122,5 грн.) [1].

Дані статистики, які відображають реальні та позитивні показники, не є достатніми для забезпечення соціальної стійкості та динамічного економічного зросту країни, враховуючи невеликий зріст цих показників. Відставання України від розвинутих країн світу за рівнями смертності, бідності, безробіття, пенсійного забезпечення та іншими показниками є стійким фактором. За комплексним показником – Індексом розвитку людського потенціалу, який формується в рамках щорічного звіту ООН з розвитку людства, незважаючи на відносний ріст індексів у 2009–2012 роках, динаміка рейтингу України навпаки погіршилася.

У 2010 році Україні належала 69-та позиція, у 2011 – 76-та з показником 0,737, а в минулому

році – 78-ма з показником 0,740. За критеріями досліджуваного індексу в нашій країні найкращий стан справ з освітою та грамотністю – 0,860 (29 місце у світі), помітно гірші зі здоров'ям та довголіттям – 0,760, а найгірший стан з рівнем життя (економічним розвитком) – 0,615.

На момент набуття Україною незалежності індекс людського розвитку був вищий, ніж європейський та центральноазійський (0,714 проти 0,701), а на даний час він нижчий на 0,31 (0,740 проти 0,771) [2].

Система забезпечення соціального захисту населення України характеризується такими рисами:

- низька активність участі держави у функціонуванні її інститутів громадянського суспільства і особливо самого населення;
- відсутність чіткої системи нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів соціального захисту населення;
- розгалуженість системи пільг та соціальних допомог;
- слабке фінансування соціальної політики.

Надання соціальному розвитку держави комплексного характеру як основного напрямку її трансформації потребує системної довгострокової праці, яка повинна перекликатися із загальною стратегією соціально-економічної модернізації країни, напрями якої необхідно конкретизувати.

Основні напрями удосконалення соціального розвитку в Україні вбачаються у реалізації Концепції соціальної держави.

Головним завданням соціальної держави є: забезпечення соціальної орієнтації економіки; попередження та пом'якшення соціальних ризиків і негативних наслідків, пов'язаних з ринковими відносинами; проведення активної державної соціально-економічної політики; забезпечення безпеки, добробуту, соціального та людського розвитку; створення умов для реалізації конституційних прав і свобод людини; забезпечення рівних можливостей, гідного рівня та якості життя населення; соціальної активності та вільного розвитку особистості; досягнення соціальної стабільності в країні в інтересах кожного члена суспільства; забезпечення гармонізації відносин державних інститутів і суспільства.

Розбудова України як соціальної держави потребує правового, економічного, фінансового, адміністративно-організаційного, інформаційного і кадрового забезпечення. Шляхи та механізми розбудови України як соціальної держави та їх пріоритетність визначаються суб'єктами становлення і розвитку соціальної держави в Україні відповідно до повноважень, наданих їм законодавством України і обумовлюються конкретною ситуацією в державі і за її межами, а також потребами перспективного соціального розвитку.

Реалізація визначених в Концепції положень сприятиме становленню України як високорозвиненої європейської соціальної держави, яка забезпечує розвиток людського потенціалу, бере на себе відповідальність за соціальну справедливість, соціальну безпеку, соціальну рівність, добробут громадян та соціальну злагоду в суспільстві [3].

Наступним напрямом удосконалення соціального розвитку на державному рівні є модернізація соціальної сфери через [4]:

- трансформацію соціальної відповідальності держави;
- трансформацію сфери корпоративної соціальної відповідальності;
- реалізацію контролюючої функції з боку громадськості.

До сфери відповідальності держави належить визначення стратегій соціального розвитку, зокрема щодо доходів, ринку праці, формування та реалізації людського потенціалу, соціальної стратифікації та інтеграції суспільства, розвитку громадянського суспільства.

Реалізація зазначених стратегій передбачає формування адекватних механізмів, зокрема:

- первинний та вторинний перерозподіл доходів;
- встановлення та забезпечення соціальних стандартів і державних гарантій;
- здійснення інвестицій у людський розвиток, передусім за рахунок забезпечення доступу до якісних освітніх, медичних та соціальних послуг усім верствам населення;
- підтримка фінансової спроможності системи обов'язкового соціального страхування;

- регулювання соціально-трудова відносин.

Щодо трансформації сфери корпоративної соціальної відповідальності важливими завданнями є: стимулювання бізнесу до пріоритетних інвестицій у людський капітал та соціальну інфраструктуру; спрощення легалізації та реєстрації громадських інститутів як суб'єктів соціальної політики; удосконалення нормативно-правової бази щодо участі інститутів громадянського суспільства у здійсненні соціальної політики; упровадження механізму державного замовлення соціальних послуг та державного замовлення на виконання соціальних проєктів; удосконалення методики оцінки результатів конкурсів проєктів громадських організацій; запровадження можливості для соціально відповідальних підприємств і фізичних осіб самостійно визначати сферу реалізації частини сплачених ними податків; запровадження на підприємствах корпоративної соціальної звітності; сприяння розвитку об'єктів співвласників багатоквартирних будинків.

Для реалізації контролюючої функції з боку громадськості необхідні 2 умови:

- громадські інституції повинні стати необхідними для влади – розробляти ті продукти й здійснювати послуги, які влада без них якісно зробити не може;
- влада повинна ефективно використовувати потенціал громадських організацій щодо розробки та впровадження державної політики і законів.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.
2. Індекс розвитку людського потенціалу [Електронний ресурс] // Infolight. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/indeks-rozvitku-lyudskogo-potencialu-2013-reyting-ukrayini#>. – Назва з екрану.
3. Концепція соціальної держави в Україні (проєкт) [Електронний ресурс] / Написав Л. І. Ільчук, О. О. Давидок, А. В. Сивак // Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України та Національна академія наук України. – Режим доступу: <http://>

Висновки

Сьогодні державі необхідно сконцентрувати свою увагу на наступних напрямках удосконалення соціального розвитку:

1. Обґрунтування стратегічних цілей соціальної політики та механізмів щодо їх реалізації.
2. Розробка гнучкого механізму реалізації соціального розвитку держави, який буде враховувати особливості регіональної специфіки, відмінності у національних традиціях, що впливають на процес формування системи трудових цінностей.
3. Заміна адаптаційної гнучкості структури зайнятості на інноваційну, що потребує державних та приватних інвестицій з метою створення нових високотехнологічних робочих місць.
4. Комплексне удосконалення соціально-трудова законодавства. А саме: розробка Соціального кодексу на основі концепції соціальної стандартизації, що охоплює сферу отримання доходів громадян та сферу розподілів фонду суспільного споживання; внесення змін до закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (розмежування понять «соціальні нормативи» та «соціальні стандарти»).

Конкретні технології, які необхідні для забезпечення соціального розвитку держави, повинні бути засновані на принципі національної солідарності та припускати посилення державних гарантій соціального захисту.

References

1. Government service of statistic of Ukraine. Accessed at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (in Ukrainian)
2. Human Development Index. Accessed at: <http://infolight.org.ua/content/indeks-rozvitku-lyudskogo-potencialu-2013-reyting-ukrayini#>. (in Ukrainian)
3. Ilchuk, L. I.; Davydiuk, O. O.; Syvak, A. V. Social state concept in Ukraine (project). Accessed at: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=31:2010-06-13-21-09-40&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27#. (in Ukrainian)
4. Geist, V. M. (Ed.) et al. New Deal: reforms in Ukraine 2010-2015, National report. Kyiv: NVTs NBUV, 2010. 232 p. (in Ukrainian)

- www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=31:2010-06-13-21-09-40&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27#. – Назва з екрану.
4. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
 5. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти [Текст] : моногр. / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк : [б. в.], 2012. – 534 с. – ISBN 978-966-02-6341-3.
 6. Лібанова, Е. М. Прогноз демографічного розвитку України на період до 2050 року [Текст] / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2007. – № 2. – С. 260–268.
 7. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні [Електронний ресурс] : аналіт. доп. / О. О. Кочеміровська, О. М. Пищуліна. – К. : НІСД, 2012. – 88 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Sots_zahust-c0056.pdf. – Назва з екрану.
 5. Novykova, O. F.; Amosha, O. I.; Antoniuk, V. P. et al. Constant development of industrial region: social aspects. Monograph. Donetsk, 2012. 534 p. ISBN 978-966-02-6341-3. (in Ukrainian)
 6. Libanova, E. M. Forecast of demographic modernization of Ukraine for the period till 2050. In: *Demography and social economy*, 2007, No. 2, p. 260–268. (in Ukrainian)
 7. Kochemyrovska, O. O.; Pyshhulina, O. M. Principal directions of system optimization of social protection in Ukraine analytical report. Kyiv: NISD, 2012. 88 p. Accessed at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Sots_zahust-c0056.pdf. (in Ukrainian)

Маматова Тетяна Валеріївна – д.держ.упр., професор; професор кафедри менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. Наукові інтереси: управління на основі якості в органах державного контролю.

Черниш Олена Іванівна – д.держ.упр., професор; професор кафедри менеджменту у невиробничій сфері Донецького державного університету управління. Наукові інтереси: механізми державного управління сферою соціальних послуг.

Маматова Татьяна Валерьевна – д.гос.упр., професор, професор кафедри менеджмента и управления проектами Днепропетровского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины. Научные интересы: управление на основе качества в органах государственного контроля.

Черныш Елена Ивановна – д.гос.упр., професор; професор кафедри менеджмента в непроизводственной сфере Донецкого государственного университета управления. Научные интересы: механизмы государственного управления сферой социальных услуг.

Mamatova Tatiana – DSc (Public Management), Professor; Department of Management and Project Management Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Research interests: include quality-based management in state control.

Chernysh Helena – DSc (Public Management), Professor; Management Department in non-production sphere, Donetsk State University of Management. Research interests: mechanism of government of social service sphere.